

RENN4

REGIONAAL EXPERTISECENTRUM NOORD NEDERLAND
CLUSTER 4 - GEDRAG

Kader arbeidstoeleiding VSO scholen RENN4

Mirjam Holwerda
RENN4, afdeling Expertise
Groningen, juni 2009

Kader Arbeidstoeleiding RENN4

Inhoud	2
Inleiding	3
1. Waar staan we	5
1.1. Arbeidstoeleiding in 'het land'	5
1.2. De nulmeting op de RENN4 scholen	5
1.3. Goede praktijkvoorbeelden binnen RENN4	6
2. Waar gaan we naar toe, de visie op arbeidstoeleiding RENN4	9
2.1. Arbeidstoeleiding binnen de RENN4 visie	9
2.2. Arbeidstoeleiding binnen de beleidslijnen van RENN4	11
3. Het transitieproces en Competentiegericht Onderwijs	13
3.1. Transitie; het concept	13
3.2. Het transitieplan; planmatige aanpak;	13
3.3. Competentiegericht onderwijs	14
4. Arbeidstoeleiding; de vertaling naar de RENN4 scholen	19
4.1. Assessment; arbeidskundig onderzoek	20
4.2. Het handelingsplan en het transitieplan	20
4.3. Netwerken in relatie tot arbeidsintegratie	21
4.4. Leerling-werkplaatsen	21
4.5. Branchegerichte cursussen	22
4.6. Scholingsprogramma's arbeidsintegratie voor medewerkers	23
4.7. De leerlijnen; kerndoelen aangepaste basisvorming en arbeidstoeleiding VSO	24
4.8. Stage	26
4.9. Nazorg; vormgeving en intensivering van begeleiding na het verlaten van de school.	28
5. Implementatietraject arbeidstoeleiding in de RENN4 scholen	31
Bronvermelding	33

Inleiding

In de aanloop naar de invoering van Passend Onderwijs wordt het inrichten van een arbeidstoeleidend traject een steeds belangrijkere taak van het cluster 4 onderwijs. Arbeidstoeleiding is geen wettelijke taak van het cluster 4 onderwijs. Toch stroomt een groot aantal leerlingen vanuit de scholen van RENN4 door naar een vervolgopleiding of een werkplek zonder startkwalificatie. Hierdoor zijn ze op de arbeidsmarkt vaak moeilijk plaatsbaar.

Gedurende de jaren dat de leerling onderwijs volgt in de RENN4 school, is de aansluiting op die arbeidsmarkt niet optimaal voorbereid.

Om die reden is als onderdeel van het project Onderwijszorgprofielen RENN4, het deelproject arbeidstoeleiding ingericht. Binnen dit project is vanaf maart 2008 een bovenschoolse werkgroep actief om het kader arbeidstoeleiding RENN4 vorm te geven. Aan deze werkgroep hebben uiteindelijk alle VSO scholen deelgenomen.

Dit kader zal op systematische wijze in de VSO scholen geïmplementeerd worden.

Gezien de diversiteit van de RENN4 scholen zal het implementeren van het kader schoolspecifiek gebeuren. Vandaar dat binnen RENN4 het proces tweeledig is. Het kader arbeidstoeleiding RENN4, ontwikkeld door de bovenschoolse werkgroep arbeidstoeleiding, zal per school een eigen kleur gaan krijgen. En daarnaast is het zaak dat de school zelf in de regio actief is in het netwerken, het uitzetten van stages, etc. Deze twee processen zullen gaandeweg in elkaar overvloeien.

RENN4 is toegetreden tot de landelijke taakgroep Arbeidstoeleiding van de LVC4. Daarnaast is contact ontstaan met de Aloysiusstichting, cluster 4, actief in het zuiden en midden van het land. Onderwerp van deze samenwerking is 'landelijk erkende certificering'. In het kader van dit project zal op twee RENN4 scholen het onderwerp 'passende kwalificaties' in projectvorm inhoudelijk ontwikkeld worden

Dichter bij huis is samenwerking ontstaan binnen het PRO- REC verband met cluster 3, onder anderen middels deelname aan de werkgroep AVAT.

In 2008 is de huidige situatie wat betreft arbeidstoeleiding binnen de VSO scholen van RENN4 scholen onderzocht. Deze nulmeting wordt kort weergegeven in hoofdstuk 1. De RENN4 visie, vertaald naar de gewenste situatie wat betreft arbeidstoeleiding, staat beschreven in hoofdstuk 2. In hoofdstuk 3 wordt het transitie-model als concept behandeld. De vertaling van de eerste drie hoofdstukken naar de RENN4 situatie wordt weergegeven in hoofdstuk 4. Als laatste volgt in hoofdstuk 5 de aanzet tot het vervolg op het voor u liggend kader arbeidstoeleiding, namelijk 'De implementatie van arbeidstoeleiding in de RENN4 scholen'

1. Waar staan we

1.1 Arbeidstoeleiding in 'het land'

In Europa staat participatie van moeilijk plaatsbare schoolverlaters op de arbeidsmarkt hoog op de agenda. 'Méér en betere banen en gelijke kansen', zo luidt het motto van het Europese werkgelegenheidsbeleid en sociaal beleid. Projecten die zich richten op de aanpak van werkloosheid, een blijvende inzetbaarheid van de beroepsbevolking en 'een leven lang leren' komen daarom in aanmerking voor subsidie van het Europees Sociaal Fonds (ESF).

Ook op politiek vlak is er momenteel aandacht voor arbeidsparticipatie van jongeren met een beperking. "In de afgelopen vijf jaar is de jaarlijkse instroom in de Wajong verdubbeld. De oorzaken liggen in de toenemende complexiteit van de samenleving, waar een lichte beperking al snel gezien wordt als een grote belemmering op de arbeidsmarkt. De Wajong heeft een aanzuigende werking omdat de regeling bekender is geworden, en het school- en zorgsysteem vooral is afgestemd op dat wat de jongere niet kan, en te weinig op het stimuleren van wat een jongere wel kan."

Op 19 november 2008 is een nieuw wetsvoorstel Wajong ingediend in de Tweede Kamer. "De nieuwe wettelijke regel gaat uit van wat jongeren met een beperking nog wel kunnen en niet van hun beperkingen. De nieuwe regeling gaat gelden voor jongeren die vanaf 2010 in de Wajong komen. De Wajong is nu vooral een inkomensregeling. Jongeren met een beperking krijgen haast automatisch een Wajonguitkering en werken is dan financieel niet altijd lonend. Het kabinet draait dat om. Werk komt voorop te staan."

Van belang is ook de pilot die onder verantwoordelijkheid van het Ministerie van SZW in 2009 gestart is. Dit onderzoek is gericht op het inzetten van jobcoaches in de laatste fase van de schoolloopbaan, de plaatsingsstage, waardoor de overgang van school naar werk vloeiender wordt. Deze overgang wordt begeleid door dezelfde jobcoach. Voor 2009 en 2010 is jaarlijks 2 miljoen euro beschikbaar voor projecten gericht op het verbeteren van de regionale samenwerking, om zo een bijdrage te leveren aan het vergroten van de arbeidsparticipatie van jongeren.

In het praktijkonderwijs neemt arbeidstoeleiding al een duidelijke plek in binnen het schoolsysteem. Arbeidstoeleiding is in het praktijkonderwijs een wettelijke taak. In het VSO neemt arbeidstoeleiding een minder prominente, maar snel groeiende plaats in (eindrapportage werknemer in opleiding, 2008).

In 2011 zal Passend Onderwijs voor de VSO scholen, zeker op het gebied van arbeidstoeleiding, een duidelijke verandering betekenen. Op verschillende plaatsen in het land zijn VSO cluster 4 scholen bezig met het inrichten van trajecten arbeidstoeleiding. Dit start over het algemeen kleinschalig. RENN4 vormt een uitzondering door beleid te schrijven dat REC-breed ingezet gaat worden.

1.2 De nulmeting in de RENN4 VSO scholen

In juni 2008 is onderzoek gedaan naar arbeidstoeleiding op de RENN4 VSO scholen. Hieronder staan enkele uitkomsten weergegeven.

- De VSO scholen hebben onvoldoende uitwerking en concretisering gegeven aan het beleid op zelfredzaamheidsontwikkeling en arbeidstoeleiding.
- De voorbereiding, uitvoering en evaluatie van de stages is op onderdelen in orde.
- Sommige scholen hebben een stagenetwerk. Het passend onderwijsaanbod is op onderdelen gerealiseerd.
- De samenwerking met externe instanties is onvoldoende.
- De stagebegeleiding is op onderdelen gerealiseerd.
- De nazorg is onvoldoende.

De opbrengsten uit de eerste oriënterende fase van de werkgroep bevestigen dit beeld.

- Stages hebben zichtbaar positief effect op de ontwikkeling van leerlingen. Maar dit kan door de scholen onvoldoende aantoonbaar gemaakt worden.
- De regio waar de school is gevestigd wordt als cruciaal ervaren in het opzetten van een traject arbeidstoeleiding.
- De inzet van een stagecoördinator of een stagebureau is cruciaal.
- Het welslagen van de stage is afhankelijk van de begeleiding vanuit school. Deze begeleiding is persoonafhankelijk. Wanneer de medewerker er niet is, stagneert de stage.
- In de afgelopen jaren zijn er vanuit een aantal scholen diverse initiatieven genomen om arbeidstoeleiding te ontwikkelen en te borgen. Ook dit blijkt afhankelijk te zijn van de 'kartrekkers' in de school. Er zijn ontwikkelingen op het gebied van arbeidstoeleiding, maar de opbrengsten hiervan zijn over het algemeen niet geborgd en dus op een aantal scholen niet terug te vinden in het beleid.
- Bij stages en arbeidstoeleiding betrokken medewerkers zijn over het algemeen niet passend geschoold. Velen hebben hun kennis voornamelijk opgedaan in de praktijk.

1.3 Goede Praktijk voorbeelden.

In alle RENN4 VSO scholen zijn activiteiten te vinden die onder arbeidstoeleiding vallen, bijvoorbeeld praktijklessen in het kook- of het technieklokaal die onder interne stage vallen. In alle VSO scholen is een vorm van stage ingericht, in sommige gevallen onder leiding van een stagebureau of stagecoördinator. De branchegerichte cursussen worden op een aantal scholen gegeven. Op sommige scholen is samenwerking met een ROC, praktijkschool of bijvoorbeeld MEE gezocht.

Hieronder volgt een aantal voorbeelden:

Van der Reeschool locatie Emmen, leerwerkplaats

Op de locatie M. Strogoffstraat in Emmen kunnen leerlingen instromen ongeacht hun profiel. Hier worden leerlingen voorbereid op arbeid en op het zelfstandig kunnen functioneren in de maatschappij. Er zijn momenteel vier richtingen binnen deze locatie: Horeca, Zorg en Welzijn, Bouw en Hout en Metaal. Er was aanvankelijk ook een afdeling Groen. De leerlingen die hier binnenkomen hebben meestal al een beroepskeuze gemaakt. Naast de verplichte vakken Nederlands, Engels en wiskunde krijgen ze vaktheorie aangeboden. Het praktisch werken binnen de werkplaatsen maakt echter het belangrijkste deel uit van de scholing. Hier leren de leerlingen werknemersvaardigheden en de basale beginselen van hun toekomstige vak. Ook wordt er gewerkt aan het verbeteren van arbeidsvaardigheden na terugkoppeling met hun stagegever. De stagecoördinator zorgt voor externe stages en eventueel voor IRO-trajecten. Hij is ook de schakel tussen de stagegever en de school, voor wat betreft het aanleren van vaardigheden.

Van der Reeschool, Interne school afdeling met Accare; locatie de Ruyterstee,

Op elk moment kan een leerling stage lopen bij verschillende bedrijfsonderdelen van Accare: de huishoudelijke dienst, de technische dienst, de facilitaire dienst en de agrarische dienst. Vanwege de snelle doorstroom van leerlingen is deze flexibiliteit gewenst.

Er zijn ongeveer zes leerlingen per jaar op stage. De periode varieert van één uur tot drie dagen per week, voor de duur van drie weken tot zes maanden.

De stage is bestemd voor bovenbouwleerlingen. De inhoud van de stage is te vergelijken met een interne stage: oriëntatie op het werkveld, aanleren van basis beroepsvaardigheden, voorbereiding op een beroepsopleiding, met de nadruk op de algemene werknemersvaardigheden. De stage kan ook dienen als 'afleiding', bijvoorbeeld voor leerlingen met een eetstoornis. De begeleiding wordt gedaan door de medewerker van Accare. Er is een stagecoördinator. De stages vinden plaats in en om school; op 'eigen terrein'.

Leeuwarden; stages, branchegerichte cursussen en het ROC.

In Leeuwarden wordt samengewerkt met De Friese Poort, Centrum voor Vakopleiding. Dit is het laatste jaar van deze samenwerking, omdat de subsidie is gestopt. Bovenbouwleerlingen kunnen een certificaat halen voor bijvoorbeeld lassen of houtbewerking. De eerste fase is oriënterend, in de volgende fase kunnen de leerlingen een keuze maken. Ze volgen één dag per week het programma van het Centrum Vakopleiding. De leerlingen worden begeleid door vakleerkrachten van VSO Leeuwarden en docenten van De Friese Poort.

In Leeuwarden wordt tevens samengewerkt met het kringloopbedrijf Estafette. Per week lopen 30 leerlingen uit de onder- en bovenbouw een interne stage in het kringloopbedrijf onder begeleiding van onderwijsassistenten van VSO Leeuwarden. De afdelingen waar de leerlingen stage lopen zijn op dit moment: magazijnbeheer, fietsenwerkplaats en een houtwerkplaats. De nadruk ligt op algemene werknemersvaardigheden en oriëntatie op het werkveld. Daarnaast zijn er de volgende interne stages opgezet:

In samenwerking met de gemeente Leeuwarden onderhouden leerlingen, onder leiding van een leerkracht, een park. De gemeente levert de materialen, waaronder grasmaaiers en bladblazers. De begeleiding wordt gedaan door de vakleerkracht VSO. Er kan derhalve een certificaat behaald worden. Deze interne stage heeft een oriënterend karakter waarbij de inhoud van de KPC branchegerichte cursus 'onderhoud plantsoenen' gevolgd wordt. Er kan derhalve een certificaat behaald worden.

In de satellietgroep volgen VSO-leerlingen een opleiding op MBO-niveau 1. Deze groep is onderdeel van het PasPoort-traject (AKA) zoals het ROC Friese Poort dat verzorgt. Per week heeft de leerling twee dagen school en drie dagen stage. Gekozen kan worden uit de richtingen: handel, zorg -en welzijn, administratie en techniek. De satellietgroep is bestemd voor leerlingen die onderwijs volgen binnen het VSO Leeuwarden en voldoen aan een aantal criteria die redelijk overeenkomen met de eisen die gesteld worden voor het AKA-traject. De leerling moet daarnaast een interne en externe stage op de VSO-school goed afgerond hebben. De leerling blijft gedurende het hele traject ingeschreven staan op school. Het doel van de satellietgroep is om leerlingen gelegenheid te bieden een opleiding op MBO niveau 1 te volgen. Bij het goed afronden van het MBO niveau 1 mag de leerling het PasPoort diploma in ontvangst nemen. Het traject vanuit VSO Leeuwarden is daarmee afgerond. Wanneer gedurende het traject duidelijk wordt dat de leerling niet aan de eisen kan voldoen, zal hij weer onderwijs gaan volgen in een mentorgroep binnen VSO Leeuwarden.

De Witakker en MEE

De Witakker werkt samen met MEE Friesland. Deze samenwerking betreft een pilot. MEE is in staat om een ingewikkeld en veelvormig netwerk van maatschappelijke instellingen als Jeugdzorg, UWV en de verschillende overheden toegankelijker te maken; het onderhoudt contacten met deze relaties. MEE probeert als derde partij meerwaarde te bieden, door hun deskundigheid ten aanzien van dienstverlening aan mensen met een beperking, en door het geven van informatie. Ook helpen zij mensen de juiste dienstverlener te vinden, administratieve lasten te verminderen en een weg te vinden in de regelgeving. De Witakker heeft regelmatig overleg met MEE waarbij een beroep gedaan kan worden op de aanwezige expertise. Daarnaast worden de bovenbouwleerlingen besproken die in het werkveld actief gaan worden en worden de leerlingen gevolgd die al bekend zijn bij MEE. Dit resulteert in het volgende:

- Stagedocenten profiteren van de kennis die MEE in huis heeft op het terrein van de sociale kaart en de wet- en regelgeving.
- De verwijzing van ouders/leerlingen naar MEE verloopt op soepele wijze aangezien helder is wat MEE biedt en voor wie.

- Voor leerlingen met specifieke problematiek is de hulpvraagverduidelijking en kortdurende thuisondersteuning een zinvol instrument. Mocht langdurige zorg nodig zijn dan kan MEE hiertoe de indicatie verzorgen.
- De consultants arbeid zijn in staat signalen te vertalen naar een plan van aanpak.
- De consultants arbeid van MEE hebben kennis genomen van de knelpunten in de arbeidstoeleiding.

De Witakker heeft besloten de pilot om te zetten in langduriger samenwerking.

De Erasmusschool met het Noorderpoortcollege –Werkwijs.

De Erasmusschool werkt al een groot aantal jaren samen met het ROC Noorderpoortcollege. Leerlingen van de Erasmusschool kunnen verschillende MBO niveau 1 opleidingen volgen in een BBL traject.

Het gaat om de richtingen Gezondheidszorg en Welzijn, Horeca, Toerisme en Voeding, Techniek en Zakelijke dienstverlening. Deze samenwerking wordt met ESF-gelden gefinancierd. De leerling gaat één dag per week naar het ROC, drie dagen op stage en een dag naar de REC school. Het is ook mogelijk dat een leerling vier dagen stage loopt en dat de begeleiding geheel plaatsvindt op het ROC en op de stageplek.

Tijdens de dag dat de leerling in de klas op de Erasmusschool is, werkt hij met de boeken van het ROC.

Het eerste jaar is de leerling formeel leerling van de Erasmusschool. Het tweede schooljaar wordt de leerling ingeschreven bij het ROC. Tijdens het eerste jaar begeleidt de stagebegeleider van de Erasmusschool de stage. De stageplaats wordt bij de overstap van de leerling naar het ROC meegenomen. Er vindt veelvuldig overleg plaats tussen de leerkrachten van de Erasmusschool en Werkwijs. Leerlingen komen in aanmerking voor Werkwijs vanaf 16 jarige leeftijd. Het komt echter voor dat leerlingen al op jongere leeftijd deelnemen. De leerling dient een beroepskeuze gemaakt te hebben. Leerlingen die nog niet weten wat ze willen komen niet in aanmerking voor Werkwijs.

De samenwerking met PrO en REC is zeer succesvol. Bij de start van Werkwijs waren er 15 leerlingen ingeschreven. Nu zijn dat er 160. Er is bijna geen uitval onder de deelnemende leerlingen.

2. De visie op arbeidstoeleiding RENN4

2.1 Arbeidstoeleiding binnen de RENN4 visie.

RENN4 beschouwt haar onderwijs als schakelonderwijs. Voor leerlingen die zullen uitstromen naar arbeid betekent dit het inrichten van onderwijs dat jongeren voorbereidt op een arbeidsplek waar ze naar hun mogelijkheden kunnen functioneren en zich op hun plaats voelen. Dit gebeurt in verschillende fasen en naarmate de leerling ervaringen opdoet moet stap voor stap duidelijk worden wat de mogelijkheden zijn. Verder is belangrijk dat de leerlingen worden ondersteund bij het vinden, krijgen en behouden van werk. Uitgangspunt is dat de jongeren zich op het VSO de houding, kennis en vaardigheden eigen moeten maken die gewenst zijn om:

- te kunnen functioneren in een arbeidssituatie,
- te kunnen kiezen voor een beroep en werkplek die past bij het eigen toekomstperspectief,
- uiteindelijk op de werkplek te kunnen worden geschoold en ook bijgeschoold als de werkplek verdwijnt, of als er doorgroeimogelijkheden zijn.

We hebben het hier over de transitie van school naar werk.

Daarnaast wil RENN4 de leerling niet alleen voorbereiden op werk maar ook op wonen en vrije tijd. Dit impliceert het ontwikkelen van de competenties en vaardigheden die nodig zijn op deze drie gebieden.

RENN4 wil adaptief onderwijs vormgeven dat gericht is op beschermende factoren. Veel leerlingen binnen de arbeidstoeleidende trajecten in cluster 4 zijn 'sterk in werk'. Hoe vaak horen we niet over VSO leerlingen dat ze tijdens het weekendbaantje bij een oom wel altijd op tijd komen, in de keuken wel leren meten en wegen en er tijdens de stage van gedragsproblemen bijna geen sprake is. Dit pleit ervoor competentiegericht onderwijs in te voeren, inclusief de werkvormen waarin dit tot uitvoer kan worden gebracht: leerwerkplaatsen, stagetrajecten, branchegerichte cursussen met landelijk of branche erkende certificaten, etc.

Werken volgens plan

Arbeidstoeleiding gericht op een passende arbeidsplaats, zowel direct als indirect middels doorstroom naar vervolgonderwijs wordt gerealiseerd door:

- het perspectief van de leerling centraal te stellen;
- onderwijs op maat te realiseren;
- gericht te zijn op competentieontwikkeling;
- arbeid, wonen, vrije tijd en actief burgerschap als ontwikkelingsdomeinen te nemen;
- de school de spil te laten zijn binnen de functionele netwerken;
- onderwijs geïntegreerd in arbeid op de werkplek aanbieden;
- een integrale aanpak.

Het onderwijs binnen de arbeidstoeleidende trajecten wordt op maat vormgegeven: passend bij de individuele leerling. Dit impliceert dat de maat ook wordt genomen. Maatwerk veronderstelt onderzoek en observatie, analyse en actie in een cyclisch proces. Hierbij geldt enerzijds dat de individuele competenties in kaart worden gebracht en geduid. Anderzijds dient helder te zijn over welke competenties de leerlingen op de arbeidsplaats minimaal dienen te beschikken. Het verschil tussen aanwezige en nog eigen te maken competenties vormt de inhoud van het onderwijsaanbod.

Dit aanbod wordt echt maatwerk door de koppeling aan een transitieplan dat de leerling samen met de begeleider opstelt. De mogelijkheden die hem gaandeweg duidelijker worden, kunnen dan vastgelegd worden in een traject waarin zijn doelen zijn opgenomen.

Dit betekent dat er duidelijke verschillen ontstaan tussen de onder- en bovenbouw ten aanzien van de inhoud en de vorm van het onderwijs. In de onderbouw is het onderwijs oriënterend en wordt ingericht aan de hand van de (aangepaste) basisvorming. Er wordt grotendeels klassikaal lesgegeven volgens het direct activerende instructiemodel. In de bovenbouw volgen de leerlingen individuelere trajecten volgens hun transitieplan. Het onderwijs richt zich op een keuze op de arbeidsmarkt. Het onderwijsaanbod is vraaggericht, aangepast op het uitstroomprofiel. De begeleiding is individueler en gericht op arbeid in plaats van op onderwijs. De leerlingen zijn meer extern; de klas is vrijwel nooit in zijn geheel aanwezig.

Netwerken

RENN4 wil haar kennis en inzichten overdragen aan het onderwijsveld en ketenpartners. Er zijn vele instanties betrokken bij de arbeidsintegratie van de leerling. In het belang van een goede en langdurige plaatsing op de arbeidsmarkt dient vorm te worden gegeven aan een goede samenwerking tussen de verschillende instanties. De beste vorm hiervoor is het sluiten van een contract.

Cluster 4 scholen hebben veel meer dan andere schoolsoorten te maken met een uitgebreid omgevingsmanagement. Hierbij gaat het niet alleen om het onderwijs en werkveld, maar zeker ook om gemeenten en instanties op het terrein van de sociale wetgeving en zorg. De belangrijkste doelstellingen van de netwerkvorming zoals deze in de scholen worden nagestreefd, zijn:

- Komen tot een sluitende aanpak voor de arbeidstoeleiding.
- Realiseren van een blijvende arbeidsintegratie.
- Uitbreiden van scholingsmogelijkheden.

Daarnaast blijken de netwerken uitermate geschikt voor:

- Gericht uitwisselen van informatie.
- Realiseren van een efficiënte werkwijze.
- Voorkomen dan wel tijdig signaleren van problemen.
- Verwerven en borgen van (nieuwe) stage- en arbeidsplaatsen.

Als belangrijke netwerkpartners worden vaak genoemd (in willekeurige volgorde):

UWV, netwerk arbeidsdeskundige jonggehandicapten, MEE, WSW-instellingen, CWI, re-integratiebedrijven, gemeenten, plaatselijk/regionaal bedrijfsleven, ROC's, VMBO- scholen, andere VSO-scholen. De ervaring leert dat het van belang is de netwerken te formaliseren, bijvoorbeeld door het sluiten van een convenant.

Professionalisering van de medewerkers

Binnen RENN4 is de professionalisering van personeel gericht op het speciaal onderwijs. Met een veranderende onderwijsinhoud in de VSO-scholen dient ook de scholing van het personeel hierop aangepast te worden.

In grote lijnen kunnen deze aanpassingen er als volgt uitzien:

- Leerkrachten specialiseren zich in vakken zoals dit in het VO gebeurt: opleiden van vakdocenten.
- Leerkrachten kunnen naast docent ook coach zijn en dienen daarin geschoold te worden.
- Leerkrachten worden geschoold in de methodieken die ondersteunend zijn bij het toeleiden naar arbeid: geven van de branchegerichte cursussen, werken met Heft in eigen Handen, etc.

Kwalificaties

Veel leerlingen in het VSO verlaten het onderwijs met een getuigschrift dat door de school is opgesteld. Een landelijk vastgesteld kader voor de legitimering van deze getuigschriften ontbreekt. Het is daardoor voor werkgevers of vervolgoledingen vaak onduidelijk over welke competenties de leerling precies beschikt. Leerlingen krijgen daardoor niet voldoende erkenning en herkenning van wat ze op school geleerd hebben. Juist voor deze doelgroep, voor wie doorstroming naar vervolgonderwijs of de arbeidsmarkt toch al niet eenvoudig is, is dit een ongewenste situatie. Het landelijk vaststellen van passende kwalificaties voor deze leerlingen kan hier verbetering in brengen. Erkende kwalificaties bieden bovendien een kader waar de RENN4 scholen het onderwijs en de arbeidsvoorbereidende trajecten op kunnen afstemmen. Het gaat hierbij om algemene beroepsvaardigheden. Er worden ook specifieke praktijkvaardigheden (sector- of vakvaardigheden) geleerd die van belang zijn als voorbereiding op de praktijk, maar deze vormen geen beroepskwalificatie. Soms zijn er wel trajecten met certificaten ontwikkeld die een zekere erkenning hebben. Redenen voor het ontbreken van specifieke beroepsopleiding zijn:

- Voor jongeren in de VSO-praktijkstroom zijn geen formele kwalificaties. De laagste kwalificatie in de BVE-sector is die van assistent. Instroom in deze opleiding gebeurt vanuit het VMBO.
- Door de grote verscheidenheid aan leerlingkenmerken moet gezocht worden naar werk op maat.
- De diversiteit in uitstroombmogelijkheden maakt het onmogelijk om op alle concrete werkplekken voor te bereiden.
- Gezien de mogelijkheden van de jongeren staat de schoolse praktijksimulatie te ver af van de werkelijke beroepspraktijk. Er zal slechts sprake zijn van een beperkte transfer.

Onder de regiegroep Passend onderwijs, is een stuurgroep Passende Kwalificaties ingesteld. Deze stuurgroep is samengesteld uit vertegenwoordigers van alle organisaties die bij dit vraagstuk betrokken zijn en adviseert over de mogelijkheden om alle leerlingen een passende kwalificatie te verstrekken.

2.2 Arbeidstoeleiding binnen de beleidslijnen van RENN4

Systematisch en planmatig handelen

Arbeidstoeleiding valt bij RENN4 als deelproject onder het project 'Inrichten van de Onderwijszorgprofielen'. In het kader van planmatig werken is de inhoud van het project concreet gemaakt in de jaarplannen van de scholen. De jaarplannen zijn leidend in de inhoudelijke onderwijsontwikkeling op schoolniveau. Het kader arbeidstoeleiding RENN4 zal door middel van het jaarplan in de cyclus planmatig handelen in de scholen concreet worden gemaakt. Het kader Arbeidstoeleiding RENN4 is een algemeen RENN4 kader dat in grote lijnen op alle scholen past. Maar zeker nog schoolspecifiek ingevuld moet worden. Dit betekent dat binnen elke VSO school een werkgroep aangesteld wordt die in de loop van het project het RENN4 kader vertaalt naar de eigen situatie.

Nazorg

Binnen arbeidstoeleiding speelt het onderwerp 'nazorg' eveneens een rol. De nazorg - begeleiding van jongeren die uitgestroomd zijn naar een andere vorm van onderwijs – behoort tot het takenpakket van de ambulant begeleider. RENN4 maakt bij uitplaatsing gebruik van schoolplaatsing, rugzakbegeleiding en terugplaatsing met ambulante begeleiding. De nazorg op de werkplek wordt tot nu toe niet verzorgd. Wanneer de leerling wordt uitgeschreven is er sprake van een andere financiering. Medio 2009 start de afdeling ambulante begeleiding met het aanbieden van BPV-begeleiding* . Deze begeleiding geldt voor leerlingen die op een stageplaats werkzaam zijn.

* BPV= beroepspraktijkvorming

De Onderwijszorgprofielen.

Het merendeel van de jongeren die toegeleid worden naar arbeid zijn geplaatst in onderwijszorgprofiel 2 en 3. Er zijn echter ook leerlingen, die in een profiel 1 groep onderwijs volgen en in aanmerking komen voor directe uitstroom naar (beschermde) arbeid.

Een arbeidstoeleidend traject kan dan ook binnen zowel profiel 1,2 en 3 plaatsvinden.

De onderwijszorgprofielen ten opzichte van de uitstroomprofielen zien er als volgt uit.

Onderwijszorgprofiel	Onderwijsstroom/ aanbod	Uitstroom rond 16 jaar of later
1. regulier profiel/	VMBO (KB) VMBO (GL) VMBO (TL) HAVO VWO	MBO 2-3 MBO 3-4 / HAVO MBO 3-4 / HAVO HAVO / VWO / HBO/ WO (begeleide) Arbeid
2. semi-regulier profiel	VMBO (BB) LWOO	VMBO BB / MBO 1-2 (begeleide) Arbeid
3. Praktijk profiel	Praktijkonderwijs LVG+	MBO 1 Cluster 3 (begeleide) arbeid

3. Transitieonderwijs en competentiegericht onderwijs.

3.1 Transitie; het concept

Transitie is de (...) term voor de overgang van school naar werk, of in breder kader: de overgang van jongeren met een beperking naar de volwassenheid (vgl. Cobett en Barton, 1992).

Het concept transitie is afkomstig uit de Verenigde Staten en is uitgewerkt tot een methodiek die bruikbaar is in het onderwijs aan jongeren met beperkingen.

De belangrijkste kenmerken van dit concept zijn:

- Leerling staat centraal: het onderwijs is gericht op de persoonlijke ontwikkeling van de leerling.
- Vraag gestuurd: vorm en inhoud van het onderwijs worden vormgegeven op basis van de leervraag van de leerling.
- Vroegtijdige start: op jonge leeftijd helpt men vanuit het onderwijs de leerling (in samenwerking met de ouders) bij het maken van (voorlopige) keuzen voor zijn toekomst en ontwikkeling.
- Toekomstgericht: alle onderwijsactiviteiten hebben betrekking op een door de leerling gewenste invulling van zijn toekomst.
- Planmatig (traject): alle onderwijsactiviteiten en andere (professionele) bemoeienissen met de leerling worden gepland. Dit betekent dat activiteiten gerelateerd zijn aan persoonlijke doelen van de leerling en dat regelmatig wordt geëvalueerd in welke mate de doelen gerealiseerd zijn en de activiteitenplanning bijgesteld kan worden.
- Samenhang: alle activiteiten hangen met elkaar samen en worden op elkaar afgestemd vanuit het perspectief dat de leerling zijn toekomst voor ogen heeft.
- Gericht op meerdere leefgebieden: het onderwijs aan leerlingen heeft betrekking op alle leefgebieden (wonen, werk of dagbesteding, vrijetijdsbesteding).

We signaleren dat het concept transitie past binnen het zogenaamde burgerschapsmodel. Dit model geeft een visie op mensen met een beperking, hun positie in de samenleving en de manier waarop het onderwijs, de zorg en de ondersteuning moet worden ingericht. Kernwoorden die nauw gerelateerd zijn aan dit model zijn bijvoorbeeld maatschappelijke participatie, autonomie en kwaliteit van het bestaan.

Het is van belang tijdens het doorlopen van het traject te signaleren welke ondersteuning in de toeleiding naar en het functioneren in arbeid nodig is. Het VSO zal hiervoor samenwerking moeten aangaan met professionals buiten het onderwijs. Het is tevens belangrijk dat het traject voor de leerling zoveel mogelijk samenhang vertoont.

Transitie omvat meer dan alleen de overstap van school naar arbeid, het is ook de overgang naar een eigen leven in de breedste zin van het woord. In dit kader spitsen we het echter toe op de arbeidstoeleiding.

3.2 Het transitieplan; planmatige aanpak

Er moet onderscheid gemaakt worden tussen het transitieplan als weergave van het proces en het Individueel Transitieplan (eventueel als onderdeel van het individueel handelingsplan). Bij de begeleiding van de leerling in het proces arbeidstoeleiding speelt het individueel transitieplan (ITP) de hoofdrol. Er wordt uitgegaan van een vraag gestuurd, individueel transitieplan dat aansluit op het handelingsplan. Anders gezegd: in het individuele handelingsplan wordt in het VSO langzamerhand ook een transitieplan opgenomen.

Een transitieplan houdt in:

- samenspraak tussen leerling/ ouders/school over de gewenste en mogelijke perspectieven van de leerling in wonen, werken en vrijetijdsbesteding;
- de vraag van de leerling staat centraal;
- nagaan welke instanties betrokken dienen te worden of waarmee samenwerking nodig is voor traject dat te voorzien is;
- op redzaamheid in maatschappij georiënteerde onderdelen;
- op werk georiënteerde onderdelen;
- regelmatige evaluatiemomenten;
- een stageplan van arbeidsoriëntatie tot arbeidstoeleiding;
- verbindingslijnen buiten de school;
- multidisciplinaire samenwerking.

Het moment dat de leerling zijn keuze maakt voor een beroepsrichting of werkveld is ook het moment waarop verwacht mag worden dat de leerling zich gericht met zijn toekomst bezighoudt. Bij deze keuze aan het eind van de oriënterende fase, dus zo rond de leeftijd van 14 jaar, eventueel bij de overgang van de onderbouw naar de bovenbouw, wordt een begin gemaakt met een individueel transitieplan. De eerste inhoud is gericht op de invulling van de voorbereidende fase. Het vroegtijdig plannen maken en inspelen op een mogelijke toekomst is erg belangrijk om de kans op realisatie zo groot mogelijk te maken.

Het transitieplan zal binnen RENN4 gekoppeld worden aan het individueel handelingsplan. Waarschijnlijk zal het later geïntegreerd worden in het individuele handelingsplan. Dit houdt in dat de weergave van de transitiefase opgenomen wordt in het cyclisch handelen van het systeem van Zorg en Begeleiding binnen RENN4. Het handelen van de professionals wordt zo gepland, uitgevoerd, geëvalueerd en waar nodig bijgesteld. Voor zowel leerlingen, ouders als derden vormt het transitieplan een heldere weergave van het proces.

In het leerlingvolgsysteem en het portfolio worden de bereikte doelen en verworven competenties vastgelegd. Deze instrumenten, in het bijzonder de communicatie daarover bij de bespreking van het ITP, versterken het zelfbeeld van de leerling.

3.3 Competentiegericht onderwijs

Competentiegericht onderwijs wordt in Nederland in zowel het VMBO, het MBO als het HBO ingevoerd. Binnen RENN4 bieden de VSO-scholen (delen van) VMBO en soms HAVO richtingen aan. Daarnaast stromen onze leerlingen uit naar PrO, VMBO, MBO 1 en 2, etc. Om de schakeling naar deze onderwijssoorten, die allen competentiegericht onderwijs bieden, succesvol te laten zijn, dienen de RENN4 VSO-scholen (een vorm van) CGO in te voeren.

Wat is het?

In een ruime omschrijving gaat het bij competenties om de samenhangende combinatie van kennis, vaardigheden en houdingen die nodig zijn om te kunnen functioneren in de samenleving en in een beroep. Het gaat dan zowel om vaktechnische als om meer algemene, sociale competenties, zoals samenwerken en communiceren.

Daarbij hoort bovendien het vermogen om die competenties op peil te houden binnen een veranderende arbeidsmarkt en kenniseconomie (leer- en loopbaancompetenties).

Deze omschrijving van competenties laat duidelijk zien dat het echt om meer gaat dan alleen vaardigheden. *Kennis* en *houding* horen er nadrukkelijk bij, dus ook die elementen moeten in het onderwijs aan bod komen.

Wanneer je de literatuur over competenties verder bestudeert, kom je verschillende verfijningen van deze algemene, brede omschrijving tegen. Over zes punten zijn de meeste rapporten het wel eens:

- *competenties zijn steeds verbonden met een bepaalde context;*
- *kennis, vaardigheden en houdingen horen in een cluster bij elkaar;*
- *iemand's competenties veranderen door de jaren heen;*
- *competenties worden zichtbaar in gedrag (activiteiten en taken);*
- *competenties verwerven vereist leer- en ontwikkelingsprocessen;*
- *competenties zijn aan elkaar gerelateerd.*

In het VMBO worden de volgende competenties onderscheiden:

- algemeen maatschappelijke en sociale competenties
- loopbaangerichte competenties
 - zelfreflectie
 - leren leren
- sectorspecifieke competenties;
- beroepsspecifieke competenties.

Hoe gaat dit?

Wat betreft de manier waarop dit alles binnen het competentiegericht onderwijs wordt ingevuld, nemen twee elementen een belangrijke plaats in: contextrijk leren en toenemende mate van zelfsturing.

- Bij *contextrijk* leren gaat het om leren in authentieke, zo realistisch mogelijke situaties die een direct beroep doen op kennis, vaardigheden en houding van de lerende in een samenhangend pakket. De achterliggende gedachte daarbij is dat een contextrijke leeromgeving het leren meer betekenisvol maakt en stimuleert om te blijven leren.
- Bij *toenemende zelfsturing* gaat het om het ontwikkelen van een actieve en zelfsturende rol van de lerende in zijn of haar eigen leerproces. Bij voorkeur formuleert niet de docent, maar de lerende zelf zijn leervragen. Nu kunnen leerlingen dat niet zomaar. Ze moeten dat vermogen ontwikkelen, in een activerend en begeleid proces van meer docentgestuurd naar meer zelfgestuurd leren. De achterliggende gedachte is dat zelfsturing tot beter leren leidt, het geleerde 'blijft beter hangen.' Ook heb je zelfsturend vermogen nodig om in een dynamische maatschappij te kunnen (blijven) functioneren en een leven lang te kunnen leren.

Deze twee aspecten zijn cruciaal voor het succesvol kunnen functioneren van cluster 4 leerlingen in een vorm van competentiegericht onderwijs. De realistische contextrijke omgeving zorgt voor een scala aan prikkels en informatiestromen tegelijk. Ook wordt van de leerlingen gevraagd om tegelijkertijd de sociale competenties en bijvoorbeeld de sectorspecifieke competenties te gebruiken. Daarnaast is de mate van zelfstandigheid -de zelfsturing- essentieel.

Gedurende de periode op de RENN4-school dient de overgang van *geleid* naar *begeleid* naar *zelfstandig* op de juiste wijze door de school begeleid te worden. Het evenwicht tussen deze drie vormen zal constant gezocht moeten worden. De leerling dient hierbij eigenaar te zijn van het eigen leerproces. De monitoring van het leerproces en de mate van begeleiding hierbij dient gevolgd te worden, waarbij de resultaten voor zowel de leerling en opvoeder als de begeleider of docent helder zijn.

Het competentiegericht onderwijs binnen de cluster 4 scholen dient aan te sluiten op de beginsituatie van een VMBO of MBO opleiding. Het is zaak om te onderzoeken wat de instroomeisen zijn die de plaatselijke ROC stelt.

Vaak wordt het 'oud' onderwijs (vakgericht en docentgestuurd) tegenover 'nieuw' (praktijkgericht en zelfgestuurd) gezet. Dat is te zwart-wit. De praktijk van het beroepsonderwijs is juist gevarieerd. Dit is ook hard nodig, want er zijn grote verschillen tussen leerlingen en ook zijn er grote verschillen tussen de beroepssituaties waarvoor ze een opleiding volgen:

- Er is verschil tussen de leerlingen in leerstijl
- Voor sommige beroepssituaties is het niet altijd mogelijk of efficiënt om de beroepspraktijk als leeromgeving te gebruiken. Soms werken praktijksimulaties of leerafdelingen beter.
- Tot slot werkt soms een gerichte, direct activerende instructie of frontale lessen beter en sneller om kennis te verzamelen dan zelfgestuurd en zelfontdekkend leren.

De succesvolle doorstroom van leerlingen van het VMBO en ook vanuit cluster 4 naar het MBO wordt vaak bepaald door de mate waarin de leerling kan profiteren van competentiegericht leren en de vaardigheid in de (mondelijke) Nederlandse taal. Deze twee aspecten zijn als grootste struikelblok bij de overstap naar het MBO aangewezen door de MBO-raad. De problemen waar leerlingen met gedragsproblematiek tegenaan lopen zijn te verklaren vanuit hun specifieke onderwijsbehoefte. Daarbij speelt de grote behoefte aan begeleiding in sociale en emotionele situaties een rol. Daarnaast vraagt de cluster 4 leerling veel ondersteuning bij planning, het opvolgen en begrijpen van instructies en de concentratie. Juist deze aspecten zijn van wezenlijk belang in het competentiegericht onderwijs. Alle leerlingen hebben de behoefte competent te zijn. De mate van begeleiding bij het proces naar competent zijn verschilt. De weg naar zelfstandigheid wordt door leerling en docent gezamenlijk bewandeld. De docent dient dat proces te regisseren uitgaande van de mogelijkheden van de leerling. De mate van zelfstandigheid die een leerling aankan tijdens het leerproces zal door de leerkracht met veel zorg bepaald moeten worden.

Voorbeelden van opbouw in zelfstandigheid

Om het niveau van zelfstandigheid van de leerlingen te verhogen kan gebruik worden gemaakt van verschillende methodes, waaronder het VUT-model. VUT staat voor Vooruitkijken, Uitvoeren en bewaken en Terugkijken.

Zelfstandigheid van leerlingen kan worden opgebouwd door hen steeds meer activiteiten zelf uit te laten voeren. Om dit proces geleidelijk te laten verlopen en niet willekeurig bepaalde activiteiten aan de leerlingen 'over te dragen', is het wellicht handig dit volgens het onderstaande schema te doen. Hierin wordt gesproken van 'docentgestuurd', 'gedeelde sturing' en 'leerlinggestuurd'. Het gaat hierbij om degene die inhoud en werkwijze van de activiteiten bepaalt:

	docentgestuurd	gedeelde sturing	leerlinggestuurd
V(ooruitkijken):	<i>docent</i> - bepaalt het doel - bepaalt de werkwijze - bepaalt de criteria	<i>docent/leerling</i> docent overlegt met leerlingen over doel, werkwijze en criteria	<i>leerling</i> leerling bepaalt zelf doel, werkwijze en criteria
U(itvoeren):	<i>docent</i> - controleert werkwijze - houdt tijd in de gaten	<i>docent/leerling</i> docent laat leerling hardop nadenken tijdens uitvoering over inhoud en aanpak	<i>leerling</i> leerling bepaalt zelf wanneer hij hulp nodig heeft
T(erugkijken):	<i>docent</i> - docent geeft de goede oplossing/antwoord - docent trekt conclusies	<i>docent/leerling</i> docent laat leerlingen elkaars opdracht beoordelen	<i>leerling</i> leerling beoordeelt opdracht zelfstandig en trekt zelf conclusies

Advies:

- Scholing van de werknemers RENN4 in competentiegericht onderwijs; van docent naar coach/begeleider.
- Het competentiegericht onderwijs wordt ingevoerd in onderwijszorgprofiel 1, 2 en 3.
- Nederlandse taal en wiskunde worden waar mogelijk geïntegreerd in de praktijkvakken en als AVO vak aangeboden.
- Het competentiegericht doorstroominstrument als basis gebruiken voor het onderwijs in onderwijszorgprofiel 1 en 2.
- De recent ontwikkelde Toolkit Onderwijs en Arbeidsmarkt (TOA) lijkt een geschikt toetsinstrument om de competenties in lezen, schrijven, luisteren, spreken en gesprekken voeren (en eventueel rekenen en studievaardigheden) op verschillende momenten in de onderwijsloopbaan van de cluster 4 leerling te meten. Op basis van gemeten 'hiaten' kan de planning van talige competentieontwikkeling (doelstellingen van en voor de leerling) effectief plaatsvinden en in de bovenbouw gevolgd worden met de coachingstool Heft in eigen Handen. Een pilot waarin de toepasbaarheid van de TOA onderzocht wordt zou effectief kunnen samenvallen met de aanbeveling vanuit de werkgroep OZP Nederlands. In deze aanbeveling wordt aangedrongen op het ontwikkelen van Taalbeleid voor alle VSO-scholen om de kwaliteit van het (competentiegerichte) taalonderwijs te verhogen.
- Heft in eigen Handen is een geschikt assessmentinstrument waarmee de planning en monitoring van competenties uitgevoerd kan worden. Vanuit de pilot Heft in Handen zal duidelijk worden of het ook een geschikt instrument is voor de RENN4 VSO-scholen.
- Het instructiemodel wordt voor de bovenbouw VSO aangepast naar een versie die geschikt is voor competentiegericht onderwijs.

4. Arbeidstoeleiding; de vertaling naar de RENN4 scholen.

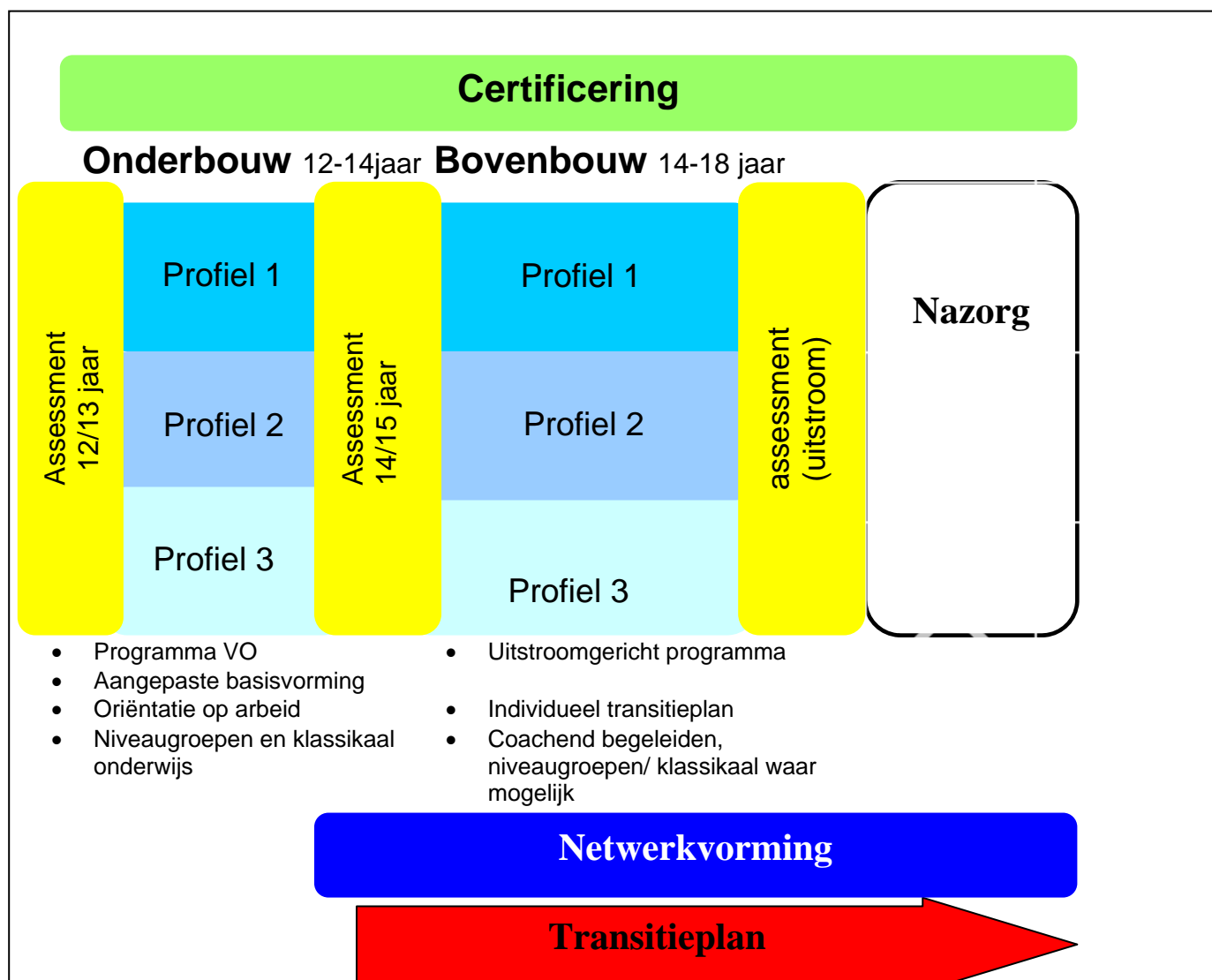
Om arbeidstoeleiding daadwerkelijk in de RENN4 scholen neer te zetten volgt in dit hoofdstuk een vertaling naar de schoolpraktijk.

RENN4 heeft een uitzonderingspositie wat betreft het inrichten van arbeidstoeleidende trajecten. RENN4 is het enige REC4 in Nederland dat dit traject in gezamenlijkheid doorloopt. Er zijn veel voordelen in het opzetten van het beleid in grote lijnen in een grote organisatie. De kosten die gedeeld kunnen worden en de expertise en krachten die gebundeld kunnen worden zijn hier een paar voorbeelden van.

Aangezien de verschillen tussen de scholen wat betreft leerlingenaantal, regio, etc. groot zijn zal het implementatietraject op de scholen van elkaar verschillen. De werkgroep arbeidstoeleiding die op elke school aangesteld wordt, ontwikkelt en plant het implementatietraject van de school aan de hand van het kader. Op deze wijze is het kader richtinggevend en de concrete situatie van de school bepalend bij het implementatietraject.

Onderstaand model is uitgangspunt voor de scholen om arbeidstoeleiding in te richten

Basismodel Arbeidstoeleiding binnen de RENN4 VSO school.

4.1 Arbeidskundig onderzoek en Assessment.

Het inrichten van een compleet pakket aan assessmentinstrumenten en een gedegen en uitvoerige communicatie over de resultaten van het assessment met leerling en ouders, bevorderen een realistische beeldvorming over de mogelijkheden van de leerling. Zowel voor de leerling, de ouders en de school als ook voor werkgevers, vervolgopleidingen, etc. Wanneer assessment plaatsvindt, worden de resultaten van toetsen en assessments uitvoerig met de leerling en de verzorgers besproken. De school geeft een goede uitleg van de uitkomsten en maakt duidelijk wat de betekenis ervan is voor de stage- cq arbeidsmogelijkheden van de leerling.

Advies

In profiel 3 wordt niet getoetst. Dit is gebruikelijk in het Praktijkonderwijs, daar heeft het volgen van de ontwikkeling prioriteit. Dit gebeurt middels het portfolio, het systeem van zorg en begeleiding en het leerlingvolgsysteem. In sommige gevallen kunnen scholen er toch voor kiezen om te toetsen in profiel 3. Dan kan de systematiek zoals hieronder omschreven voor profiel 1 en 2 gehanteerd worden.

Allereerst worden de methodegebonden toetsen gehanteerd. Hiermee worden bijvoorbeeld ook de examinering van de branchegerichte cursussen en de toetsing bij vakonderwijs bedoeld.

Tijdens het assessment op 12/13-jarige leeftijd en op 14-jarige leeftijd worden instrumenten als Cito-toetsen, de CLLEO, IVIO en een beroepsinteresse test gebruikt. Hiermee kan het leerniveau en de beroepsinteresse voorlopig bepaald worden.

Er zijn scholen waar nog andere middelen gebruikt worden om de vaardigheden en competenties in wonen, werken en vrije tijd vast te stellen. Infra is hier een voorbeeld van.

Heft in eigen Handen biedt de mogelijkheid om de twee manieren van assessment, gericht op beroepsvorming in te richten. *Assessment of learning* en *assessment for learning*.

Heft in eigen Handen wordt middels een pilot op verschillende RENN4 scholen uitgetoetst of ingevoerd. Twee zaken kunnen op deze wijze onderzocht worden:

1. Biedt Heft in eigen Handen voldoende om het beroepsvoorbereidende aspect van het assessment in te richten binnen de scholen?
2. Sluit het instrument inhoudelijk aan bij de RENN4 scholen.

4.2 Het handelingsplan en het transitieplan

Het transitieplan is het kader voor inhoudelijke afspraken over de inhoud van het onderwijs en biedt daarmee ondersteuning voor de begeleiding van het proces. In de RENN4 scholen wordt het systeem schoolplan, groepsplan, individueel handelingsplan gebruikt. In het individuele handelingsplan worden alle uitzonderingen die gemaakt worden op het groepsplan omschreven. Het transitieplan, pagina 3, geeft het op maat gemaakte traject van de leerling weer. Er is dus sprake van overlap.

De werkgroep adviseert het transitieplan te integreren in het handelingsplan.

De systematiek van het systeem van zorg en begeleiding blijft vooral in de oriëntatiefase (12 t/m 14 jaar) gehandhaafd: schoolplan, groepsplan, individueel handelingsplan. In het groepsplan worden de algemene beroepsvaardigheden, de algemene vakvaardigheden en de vaardigheden in wonen en vrije tijd concreet gemaakt en in het individuele handelingsplan de specifieke vaardigheden passend bij het individuele, maatwerktraject van de leerling.

Advies

In de onderbouw wordt het handelingsplan RENN4 gehanteerd. Het transitieplan wordt geïntegreerd in het handelingsplan of wordt het vervolg handelingsplan voor de bovenbouw.

4.3 Netwerken in relatie tot arbeidsintegratie

Onder een netwerk verstaan we regionale en multidisciplinaire samenwerking Het traject van school naar arbeid; arbeidstoeleiding is niet uitsluitend een schoolse aangelegenheid. Aan de kant van het werk functioneren: de ROC's, de regionale arbeidsmarkt, netwerk van school met bedrijven, arbeidsmarktinstanties, regelingen en stimuleringsmaatregelen ten bate van de werknemer. Daarnaast speelt de hulpverlening een belangrijke rol in arbeidstoeleiding en niet in de laatste plaats de arbeidsbemiddeling en arbeidsdeskundigheid.

De leerling heeft alleen belang bij een ongedeelde traject. Dit wordt bemoeilijkt door de verkoking van de sectoren onderwijs, arbeid en zorg. In een samenwerkingsverband kunnen vragen beantwoord worden als: op welke wijze kan beter gebruik gemaakt worden van de mogelijkheden van het bedrijfsleven, sociale werkvoorziening, re-integratie? Wat wordt met de onderwijskosten gefinancierd, waarvoor is een beroep op andere gelden mogelijk of noodzakelijk? De ervaring leert dat de sleutel voor succesvolle arbeidstoeleiding voor leerlingen, ligt in samenwerking en het beschikken over een goed netwerk.

Advies:

- De school werkt nauw samen met de arbeidsdeskundige van het UWV.
- Het loont voor scholen om het netwerk te versterken, convenanten te sluiten en de arbeidsmarkt te onderzoeken. Ook wanneer de werkgroep arbeidstoeleiding op de school nog niet gestart is.

4.4 Leerling-werkplaatsen in directe samenwerking met branche en bedrijfsleven

RENN4 wil adaptief onderwijs vormgeven dat gericht is op beschermende factoren. Daarnaast speelt het aspect engagement. 'Geëngageerd zijn voor de taak leidt tot diepte-investering en tot doorzettingsvermogen, het verlangen om iets af te maken en tot een goed einde te brengen.' (Richting en Houvast, 2006). Bovenstaande pleit voor het inrichten van leerling-werkplaatsen

Het werken in een leerling-werkplaats heeft een viertal doelstellingen:

- 1 Training van arbeidshouding en arbeidsvaardigheden als voorbereiding op de externe stage;
- 2 Extra training van specifieke vaardigheden naast de externe stage;
- 3 Extra training van specifieke vaardigheden naast het werk;
- 4 Assessment in het kader van het arbeidskundig onderzoek.

In een leerling-werkplaats gaat het niet om het leren van kennis en vaardigheden op zich, maar om de toepassing hiervan in een betekenisvolle context, waardoor ook de attitude, de inzet van leerlingen, zichtbaar wordt. Met het concept van de leerling-werkplaats realiseren scholen competentiegericht onderwijs. Deze vorm van leren blijkt leerlingen meer te motiveren en bereidt hen beter voor op hun toekomstige rol van werknemer. Competentiegericht leren wordt ook wel aangeduid met 'praktijkleren' of 'leren door doen'. Hoe de school hieraan vorm geeft, hangt af van de visie die zij heeft op praktijkleren en van de mogelijkheden die zij heeft om het concept praktisch uit te voeren. In de praktijk zien we dan ook verschillende soorten leerling-werkplaatsen met een verschillende kwaliteit. De school kan de leerling-werkplaats op verschillende manieren vormgeven.

We onderscheiden een aantal variabelen, die van invloed zijn op de verschijningsvorm van de leerling-werkplaats:

- er wordt gewerkt met interne en/of externe klanten;
- er is sprake van een interne opdrachtgever (de school) of van externe opdrachtgevers;
- de leerling-werkplaats bevindt zich binnen of buiten de school;
- leerlingen werken individueel of in een groep;
- de leerlingen voeren echt werk uit of werken in een gesimuleerde werkomgeving.

Advies:

- De werkgroep adviseert de VSO scholen om leerling-werkplaatsen in te richten in samenwerking met de branche of de ROC's. De functie van deze werkplaatsen dient samen met de branche in de regio bepaald te worden. Het is dus aan de school om goed te onderzoeken wat de vraag van het bedrijfsleven in de regio is.
- Verder verdient het de voorkeur om de leerwerkplaats zo veel mogelijk te koppelen aan de arbeidsmarkt. Dit kan betekenen dat de leerwerkplaats binnen een bedrijf of op een bedrijventerrein opgezet wordt en het werk geleverd wordt door bedrijven.

4.5 Branchegerichte cursussen gericht op civiel effect: certificering

Veel leerlingen in het VSO verlaten het onderwijs met een getuigschrift dat door de school is opgesteld. Een landelijk vastgesteld kader voor de legitimering van deze getuigschriften ontbreekt. Het is daardoor voor werkgevers of vervolgoopleidingen vaak onduidelijk over welke competenties de leerling precies beschikt. Leerlingen krijgen daardoor niet voldoende erkenning en herkenning van wat ze op school gedaan en geleerd hebben. Juist voor deze doelgroep, voor wie doorstroming naar vervolgonderwijs of de arbeidsmarkt toch al niet eenvoudig is, is dit een ongewenste situatie. Het landelijk vaststellen van passende kwalificaties voor deze leerlingen kan hier verbetering in brengen. Erkende kwalificaties bieden bovendien een kader waar VSO-voorzieningen het onderwijs en de arbeidsvoorbereidende trajecten voor leerlingen op kunnen afstemmen

Ter versterking van hun positie op de arbeidsmarkt bieden een aantal RENN4-scholen hun leerlingen, naast stages, branchegerichte cursussen aan. Deze cursussen, ontwikkeld door KPC-groep, moeten de leerling voorbereiden op de stage en ondersteuning geven tijdens de stage of het werken in een leerling-werkplaats. Wanneer leerlingen met succes branchegerichte cursussen hebben gevolgd, hebben zij meer kansen op de arbeidsmarkt. Een succesvolle afsluiting van de cursus vergroot daarnaast de kans op doorstroming naar het ROC en versterkt het gevoel van eigenwaarde en het zelfvertrouwen van de leerlingen. De school dient leerlingen en ouders wel adequate informatie te verstrekken over de waarde van een dergelijk certificaat op de arbeidsmarkt. Dit geldt in het bijzonder voor cursussen die niet door de branches zijn erkend.

Het cursusaanbod van de scholen moet afhankelijk zijn van de praktijkrichtingen die de school in huis heeft. Dat wordt op haar beurt weer bepaald door de regionale bedrijvigheid. De leerlingen stromen over het algemeen immers uit naar bedrijven in de regio. Het aanbod van branchegerichte cursussen sluit dus aan bij de regionale arbeidsmarkt. De school dient een aantal stappen te nemen om branchegerichte cursussen in te voeren.

1 Oriëntatie in de regio

Allereerst stelt de school vast naar welke sectoren en branches de (meeste) leerlingen uitstromen.

2 Bepalen van de contouren van het leerprogramma

Hierbij kan (voor zover beschikbaar) bijvoorbeeld gebruik worden gemaakt van de branchegerichte cursussen van KPC, de binnen het SVA-project ontwikkelde stageondersteunende leerprogramma's (SOL-programma's) of leer materiaal van het vmbo.

3 Intern of extern

De cursussen worden binnen of buiten de school gegeven, bijvoorbeeld in een vmbo-school, ROC of bedrijf.

4 Deskundige docenten.

Wanneer gekozen wordt voor de KPC branchegerichte cursussen dienen de docenten geschoold te worden. Deze scholing wordt door de KPC verzorgd.

5 Certificering

Voor cursussen die door de branche zijn erkend, krijgen leerlingen – mits de cursus door een daartoe bevoegde docent is gegeven – na een succesvolle afsluiting een erkende verklaring, diploma of certificaat. KPC komt op de school examineren. Werkgevers weten waar dit certificaat voor staat en hebben daarmee duidelijkheid over de bekwaamheden van de leerling op het betreffende gebied. Het certificaat heeft met andere woorden een zekere waarde op de arbeidsmarkt.

6 Samenwerking

Om branchegerichte cursussen te realiseren is samenwerking met andere partners van groot belang, zo blijkt uit de ervaringen van scholen. Samenwerking bewerkstelligt een kwantitatieve en kwalitatieve meerwaarde van het cursusaanbod. Door samen te werken met andere partners in de regio kunnen scholen een breder en beter cursusaanbod realiseren. Scholen werken in dit kader daarom samen met andere scholen voor praktijkonderwijs/vso, met het VMBO, ROC/AOC en natuurlijk met bedrijven.

7 Financiering

Middels ESF-middelen zijn scholen in de gelegenheid hun leerlingen branchegerichte cursussen aan te bieden. Deze vorm van financiering biedt echter geen structurele oplossing. Er zijn scholen die voor bepaalde cursussen een financiële bijdrage van de leerling vragen, bijvoorbeeld examengeld of een vergoeding voor materialen.

Op dit moment wordt op verschillende scholen van RENN4 gewerkt met de branchegerichte cursussen van KPC. De ervaringen zijn dat het concept goed werkt, maar het niveau van deze branchegerichte cursussen is gericht op het Praktijk onderwijs. Voor een grote groep leerlingen binnen RENN4 moeten er dus aanpassingen gemaakt worden. Op dit moment in KPC bezig om deze BGC-en te herschrijven naar cluster 4 en daarmee naar een hoger niveau.

Advies:

- Het advies voor de RENN4 scholen luidt om te werken met de KPC branchegerichte cursussen. We geven de aanbeveling om met een paar (hooguit drie) cursussen te starten. In het netwerk kan bekeken worden waar het praktische werk ten uitvoer gebracht kan worden.
- Branchegerichte cursussen kunnen ook zelf opgezet worden met de regionale arbeidsmarkt.

4.6 Scholingsprogramma's arbeidsintegratie voor docenten

Voor een RENN4 VSO-school houdt arbeidstoeleiding in dat de leerlingen vanaf 14 jaar voor een groot deel een onderwijsprogramma aangeboden krijgen dat vraaggericht is. In de bovenbouw (en in sommige scholen ook in middenbouwgroepen) zal een situatie ontstaan, waarin een deel van de leerlingen een aantal dagen afwezig is vanwege stages, etc. Hierdoor is de groep aanwezige leerlingen wisselend. Het lesgeven in de groep of in subgroepen, zoals dit in de onderbouwgroepen gebeurt, is hierdoor minder aan de orde. Door deze wisselende samenstelling, het lesgeven aan kleine groepjes en het begeleiden van individuele leerlingen zal de rol van de leerkracht veranderen. In plaats van lesgeven aan een klas gaat hij meer begeleiden en coachen. Het werk voor de leerkracht zal dan bestaan uit: het geven van lessen zoals, Nederlands, Wiskunde, Engels, techniek, verzorging, etc. En uit het helpen plannen van het schoolwerk, uitleg geven bij het schoolwerk, coachingsgesprekken, plannen van de andere (praktijk) lessen, stagebegeleiding, contacten leggen met hulpverlening, werkgevers, het stagebedrijf, etc.

Deze veranderende inhoud betekent dat we een ander profiel kunnen schetsen van de professional. Deze 'nieuwe' professional moet naast docent een coachende mentor zijn. Hij of zij is misschien gespecialiseerd in een vak of in een aantal vakken. Hij of zij is gericht op het perspectief van de leerling; in dit geval de arbeidsmarkt.

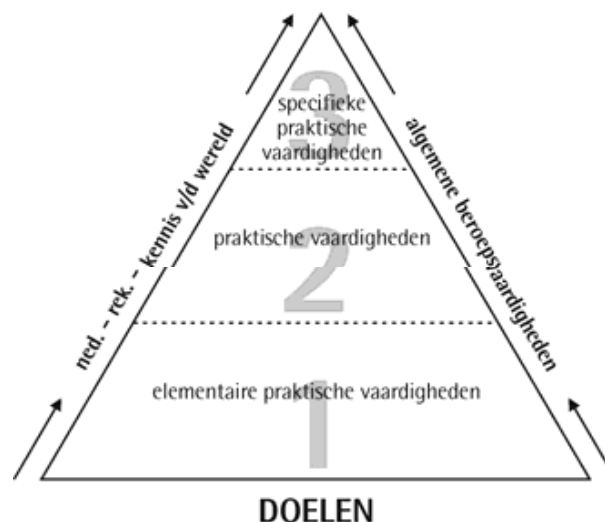
Scholen kunnen ervoor kiezen om alle vakken, ook de AVO-vakken, door vakleerkrachten te laten geven. Of een school hier nu wel of niet voor kiest, er zullen meer gespecialiseerde mensen aangetrokken moeten worden en een deel van het personeel dient omgeschoold te worden in een vak of richting.

Daarnaast zal er in de scholen en in het traject nazorg ook een nieuw fenomeen binnen RENN4 ontstaan: de jobcoach. De werkgroep adviseert om zowel binnen de scholen als binnen de afdeling Ambulante Begeleiding jobcoaches op te leiden. De begeleiding op de werkvloer vraagt zeer specifieke vaardigheden van de medewerker die passen bij de competenties en vaardigheden van de jobcoach.

Verder zullen er in het kader van het invoeren van de branchegerichte cursussen en Heft in eigen Handen medewerkers geschoold moeten worden die deze trajecten gaan begeleiden.

4.7 Leerlijnen: Kerndoelen aangepaste basisvorming en arbeidstoeleiding VSO

De opzet van arbeidstoeleiding in het VSO kenmerkt zich door een breed oriënterend begin, leidend tot een specifieke en realiseerbare arbeidssituatie. Hierin is het beeld van de piramide dat in het praktijkonderwijs ingang heeft gevonden goed bruikbaar.

1^e fase

Doel van de eerste fase is het bepalen van de perspectieven die de jongeren hebben. Op basis daarvan wordt in hoofdlijnen het leertraject voor de komende jaren uitgezet. Voor een brede toekomstoriëntatie is er sprake van een breed opleidingsaanbod. De leerdoelen hebben betrekking op de (aangepaste) basisvorming. Het gaat dan om de algemene vaardigheden uit de preambule Nederlandse taal, rekenen, sociale vaardigheden en kennis van de wereld. Vanuit het toekomstige arbeidsperspectief handelt het in de eerste fase om elementaire praktische vaardigheden en algemene beroepsvaardigheden.

2de fase

Voor wat betreft het beroepsgerichte deel is deze fase erop gericht erachter te komen naar welke werkzaamheden binnen een sector de belangstelling uitgaat. Daarnaast worden mogelijkheden en onmogelijkheden van de leerling in kaart gebracht om het perspectief steeds nauwkeuriger vorm te geven. Naast de leerdoelen die al in de eerste fase aan de orde waren gaat het hier ook om doelen die op de arbeidspraktijk gericht zijn.

In de kerndoelen basisvorming worden voorafgaand aan de doelen per vakgebied ook algemene doelen geformuleerd. In deze preambule van de basisvorming wordt aangegeven dat de leerlingen zich moeten bekwamen in het verwerven van zes algemene vaardigheden:

- werken aan vakoverstijgende thema's;
- leren uitvoeren;
- leren leren;
- leren communiceren;
- leren reflecteren op het (eigen) leerproces;
- leren reflecteren op de (eigen) toekomst.

Deze algemene vaardigheden kunnen worden uitgewerkt tot doelen die aan de hand van de praktijk worden geleerd. Hierdoor kan de koppeling worden gemaakt met het beroepsvoorbereidende traject van de arbeidstoeleiding.

De algemene doelen en kerndoelen die voor de basisvorming geformuleerd zijn, zijn streefdoelen waarin geen niveauaanduiding is opgenomen. De doelen zijn voor alle leerlingen aan de orde, ongeacht niveau. Dit betekent dat de vorm van aanbieden en het niveau waarop het onderwerp benaderd wordt bij verschillende groepen leerlingen verschillend mag zijn. Leraren hebben de vrijheid en de verantwoordelijkheid om zo hoog mogelijke prestaties te mogen vragen. Van de school en docent wordt gevraagd de gegeven ruimte te benutten en in overleg met de leerlingen de doelen zo hoog mogelijk, maar reëel, te stellen. Het concretiseren in maatwerk gebeurt in het individueel plan.

Het voornemen bestaat om kerndoelen Arbeidstoeleiding op te stellen.

In december 2007 zijn door het CED de leerlijnen arbeidstoeleiding van het VSO geschreven. Deze leerlijnen zijn gebaseerd op de kerndoelen voor het VSO. Alle vakken zijn hierbij gericht op het arbeidstoeleidend traject. In dit pakket leerlijnen zijn ook de vakoverstijgende leerlijnen 'leren leren' en 'sociaal gedrag' opgenomen. Daarnaast zou uit dit pakket de basis voor het aanbod op de thema's wonen en vrije tijd gedestilleerd kunnen worden.

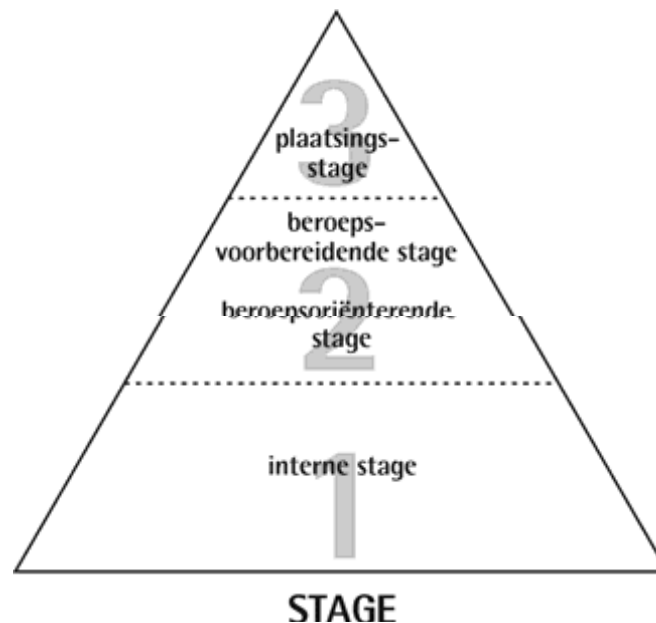
Advies:

- Binnen RENN4 zijn de Onderwijszorgprofielen leidend bij de invulling van de algemene doelen en kerndoelen.
- De leerlijnen arbeidstoeleiding van het CED worden gehanteerd als leidraad bij het aankleden van de leerlijn arbeidstoeleiding.
- Het competentiegericht doorstroominstrument van het Noorderpoortcollege wordt gebruikt om de vertaalslag naar competentiegericht onderwijs te maken.
- In profiel 3 wordt de inhoud van de materialen van Promotie gevolgd. Promotie heeft de onderdelen wonen en vrije tijd, burgerschapskunde al geïntegreerd en integreert de doelen van bijvoorbeeld rekenen en Wiskunde in de praktijkvakken.
- In de onderbouw is het aanbod breed, in de bovenbouw spitst het pakket zich meer toe op het perspectief van de leerling. Het geheel wordt planmatig ingezet middels het individuele handelingsplan/ transitieplan.
- De VSO-school kan daarnaast met het ROC in de regio in overleg gaan om te bepalen welke competenties een leerling moet hebben om succesvol te kunnen schakelen.

4.8 Stage

De ervaring leert dat de stage in de arbeidstoeleiding een krachtige leeromgeving is. De stage is niet alleen bedoeld om de leerling voor te bereiden op arbeid, maar laat ook de leerling ervaren wat de competenties en beschermende factoren zijn, waar de interesses liggen en wat de leerling moeilijk vindt. De stage maakt het mogelijk om kennis, sociale redzaamheid en vaardigheden bij leerlingen in de praktijk verder te ontwikkelen en hun gevoel van eigenwaarde en zelfvertrouwen te stimuleren.

Tijdens de achtereenvolgende fases kan er gebruik gemaakt worden van verschillende stagevormen. Schematisch is dat in de volgende figuur weergegeven.

Over deze stagevormen valt in hoofdlijnen het volgende op te merken:

- **de interne stage of arbeidssimulatie:**

- *definitie*

Een interne stage is een stage die niet per se binnen de school plaatsvindt. Wel vergt de interne stage vrijwel permanente begeleiding vanuit de RENN4-school en is het nodig dat het reizen naar en van de stage begeleid wordt. Het gaat bij de interne stage of in de leerling-werkplaats om het aanleren van vaardigheden door het systematisch verrichten van bepaalde handelingen in een echte, beschermde omgeving.

- *doelgroep*

In principe alle leerlingen die arbeid als perspectief hebben. Ook wanneer dit via een MBO niveau 1 opleiding plaats zal vinden.

- *doelstelling*

De interne stage is een voorbereiding op de externe stage. In wezen moet de leerling tijdens de interne stage laten zien dat hij toe is aan de externe stage. De leerlingen moeten vaardigheden leren die vereist zijn om in een externe stage te kunnen functioneren. De doelen worden primair door docent en leeromgeving gesteld. Het gaat om sociale en communicatieve vaardigheden, om elementaire praktische vaardigheden en reflectie op leerresultaat. De interne stage kan ook benut worden als 'oefenmogelijkheid' als het op een externe stage niet lukt.

• de beroepsoriënterende stage

- *definitie*

Een beroepsoriënterende stage is een externe stage voor leerlingen waarvan nog niet duidelijk is wat de wensen en mogelijkheden zijn. Afhankelijk van de leerling kan die oriëntatie binnen een of meer sectoren plaats vinden.

- *doelgroep*

Leerlingen die voldaan hebben aan de eisen van de interne stage.

- *doel*

Als onderdeel van het studie- en beroepskeuzeprocess heeft dit type stage als voornaamste doel leerlingen inzicht te bieden in de mogelijkheden van de wereld van de arbeid. De doelen worden primair door docent en leeromgeving gesteld. Het gaat daarbij in het bijzonder om sociale en communicatieve vaardigheden en elementaire praktische vaardigheden, reflectie op leerresultaat en soms op proces. Daarbij dient ook aandacht besteedt te worden aan het in kaart brengen van de mogelijkheden en beperkingen. Op basis daarvan kan er bewuster gekozen worden voor een sector of een type werkplek binnen een eenmaal gekozen sector. Ook krijgen zij de kans de meer algemene beroepsvaardigheden te gebruiken.

• de beroepsvoorbereidende stage

- *definitie*

Een beroepsvoorbereidende stage is een externe stage voor leerlingen die een keuze gemaakt hebben voor een bepaald type werkplek. De stageplaats zal zoveel mogelijk overeen moeten komen met de uiteindelijke werkplek.

- *doelgroep*

Leerlingen waarvan redelijk goed bekend is wat de wensen en de (on)mogelijkheden zijn.

- *doelstelling*

De leerling maakt intensief kennis met de beroepspraktijk. Onder begeleiding komt hij in aanraking met de belangrijkste aspecten van het toekomstige werk. De doelen worden grotendeels door de docent en leeromgeving vastgesteld. Bij deze stagevorm moet de aandacht uitgaan naar de sociale en communicatieve vaardigheden, elementaire praktische vaardigheden, beroepsspecifieke vaardigheden, het werken in een arbeidsorganisatie en naar de vereiste beroepshoudingen. Reflectie dient er te zijn op leerresultaat en leerproces.

• de plaatsingsstage

- *definitie*

Een plaatsingsstage is een stage binnen een bedrijf waarbij het de bedoeling is dat de stage moet leiden tot een dienstverband.

- *doelgroep*

De plaatsingsstage is bedoeld voor leerlingen die over voldoende vaardigheden beschikken om een reële kans te maken op een reguliere arbeidsplaats in een bedrijf of overheidsinstelling.

- *doelstelling*

De laatste stageplaats van de leerling. De leerling laten ingroeien in de werkplek, zodat de kans groot wordt dat de stagiaire na afloop van de stage aangenomen wordt. Tijdens deze stage kan er op de werkplek gewerkt worden aan de specifieke eisen die de werkplek stelt. Leerlingen bepalen samen met docent en eventueel de jobcoach in overleg met de toekomstige werkgever de specifieke leerdoelen die passen binnen de algemene doelen. Het gaat daarbij om sociale en communicatieve vaardigheden, elementaire praktische vaardigheden en beroepsspecifieke vaardigheden, het werken in een arbeidsorganisatie en de vereiste beroepshoudingen. Reflectie vindt plaats op leerresultaat en leerproces.

In VSO Leeuwarden is een stagetraject ontwikkeld. Dit stagetraject is door veel scholen gedeeltelijk of in zijn geheel overgenomen. Alle VSO-scholen zijn bekend met de materialen en zijn er tevreden over. Inhoudelijk voldoet dit traject aan de eisen die aan een stagetraject gesteld worden: de algemene en specifieke doelen, de sociale en communicatieve vaardigheden, elementaire en specifieke beroepsvaardigheden komen aan bod of kunnen ingevoerd worden in het pakket. Daarnaast is reflectie op leerresultaat en leerproces in het pakket opgenomen.

Op dit moment wordt in VSO Leeuwarden het pakket herschreven voor onderwijszorgprofiel 3. In een later stadium wordt het eventueel herschreven voor profiel 1. Verder is het materiaal beoordeeld door medewerkers van het Steunpunt Autisme en de afdeling Expertise. Op basis van hun adviezen is het materiaal voor leerlingen aangepast.

Advies:

- Invulling geven aan de 4 stagevormen op de scholen.
- Het aangepaste stagepakket; Stagetraject RENN4 op alle scholen naar mogelijkheid invoeren.

4.9 Nazorg: vormgeving en intensivering van begeleiding na het verlaten van de school, niet zijnde stagebegeleiding, op basis van een overeenkomst

De nazorg voor leerlingen die schakelen naar vervolgonderwijs valt onder de verantwoordelijkheid van de afdeling ambulante begeleiding. De leerlingen die rechtstreeks uitstromen naar werk worden tot nu toe niet begeleid en gevolgd. Wanneer de leerling doorstroomt naar werk zal ook de nazorg moeten worden vormgegeven.

De doelstellingen van naschoolse begeleiding zijn:

- ervoor zorgen dat uitgestroomde leerlingen hun werk behouden;
- langdurige ondersteuning realiseren;
- afstemming tussen vraag en aanbod.

De doelstellingen van de naschoolse begeleiding hebben betrekking op zowel de korte termijn (het eerste jaar na het verlaten van de school) en de lange termijn (de jaren daarna). Voor de korte termijn moet ervoor gezorgd worden, dat de uitgestroomde leerlingen goed aan de slag gaan en hun baan behouden door ondersteuning te bieden aan hen, hun werkgevers en hun ouders. Voor de lange termijn gaat het erom de begeleiding over te dragen aan andere instellingen, informatie te geven over de kenmerken van deze jongeren, en instellingen op het gebied van arbeidsintegratie te betrekken bij de naschoolse begeleiding.

Nederland kent een structuur voor arbeidsintegratie en -begeleiding, waar mensen terecht kunnen voor hulp en ondersteuning wanneer zij problemen hebben die gerelateerd zijn aan het werk. Voor oud-leerlingen van het praktijkonderwijs en VSO zijn het UWV en de hulpverlening in dit verband belangrijke organisaties. Daarnaast zijn er re-integratiebureaus en jobcoachorganisaties die begeleiding kunnen bieden bij het vinden en het behouden van werk.

Scholen voor Praktijkonderwijs en VSO-scholen zien dat hun oud-leerlingen niet gemakkelijk een beroep doen op de aangewezen instellingen als het UWV of externe re-integratiebureaus. Als deze jongeren problemen hebben op hun werk, vallen zij meestal terug op de school. De genoemde organisaties staan ver van hen af en de drempel is vaak hoog. Zo gaat de begeleiding van veel instellingen bijvoorbeeld uit van verantwoordelijkheid en zelfstandigheid: de jongere is zelf verantwoordelijk voor zijn ontwikkeling, moet zelf keuzes maken en zelf beslissingen nemen. Dit is een benadering die veel jongeren zal activeren, maar die bij veel leerlingen van praktijkonderwijs en VSO maar tot op bepaalde hoogte werkt.

Natuurlijk hebben ook deze jongeren hun eigen verantwoordelijkheid, maar zij hebben vaak veel sturing en begeleiding nodig bij het maken van keuzes en het nemen van beslissingen. De procedures en de aanpak van deze instellingen sluiten bovendien niet altijd aan bij deze jongeren. Zo is de aanpak er bijvoorbeeld op gericht een passende aanvullende opleiding voor de jongere te vinden in de veronderstelling dat het na het behalen van deze opleiding wel moet lukken om een arbeidsplaats te vinden. Dit is vaak te hoog gegrepen voor leerlingen van het VSO. Verder moet de jongere vaak een langdurige procedure doorlopen voordat zijn probleem wordt aangepakt. De jongere houdt dit niet altijd vol en haakt af.

Doorgaans wordt jobcoaching – in het kader van de wet REA – gefinancierd door het UWV. Omdat scholen formeel geen jobcoachorganisaties zijn, kan de naschoolse begeleiding die de school uitvoert niet langs deze weg worden gefinancierd. Er zijn echter scholen die daarvoor een samenwerkingsrelatie aangaan met een erkende jobcoachorganisatie. Deze jobcoachorganisatie huurt de (als jobcoach erkende) docenten van de school in om de jobcoaching van de eigen oud-leerlingen uit te voeren en het UWV financiert de jobcoaching. Voorwaarde is dat deze docenten als jobcoach gecertificeerd zijn. Een voorbeeld hiervan is de samenwerking die scholen kunnen aangaan met de Verenigde Arbeidskundige Compagnie (VAC).

De RENN4 scholen kunnen in dit verband met elkaar samenwerken. Een voorbeeld van een dergelijke constructie vinden we in Noord-Holland, waar 12 scholen voor praktijkonderwijs de Vereniging PrO-werk hebben opgericht (zie 'informatie, websites en producten'). Deze vereniging is officieel erkend als jobcoachorganisatie en huurt de (als jobcoach gecertificeerde) docenten van de scholen in om de jobcoaching uit te voeren. Doordat PrO-werk een erkende jobcoachorganisatie is, wordt de naschoolse begeleiding van de scholen op deze manier door het UWV gefinancierd.

RENN4 zou in het kader van het experiment met de inzet van jobcoaches, vanaf 2009 voor Noord-Nederland een samenwerking aan kunnen gaan met het UWV. In 2009 en 2010 is twee miljoen per jaar beschikbaar gesteld door het ministerie van SZW om dergelijke projecten mogelijk te maken.

RENN4 heeft al een goede basis voor een dergelijke samenwerking in de vorm van de afdeling Ambulante Begeleiding. Hier kunnen jobcoaches werken als ambulante begeleiders. De opleiding kan net als de huidige opleiding voor ambulante begeleiders binnen RENN4 vormgegeven worden. Binnen ambulante begeleiding dient dan een door het UWV erkende afdeling opgezet te worden die jobcoaches in dienst mag hebben. Binnen deze stichting dient ook een arbeidsdeskundige werkzaam te zijn. RENN4 heeft dan alles in eigen beheer.

Advies:

Wij adviseren de tweede optie. RENN4 heeft al een afdeling Ambulante Begeleiding. De opleiding voor jobcoach kan op dezelfde manier op maat gemaakt worden als de opleiding voor ambulante begeleider. De doorstroom van jobcoaches uit de scholen en jobcoaches van de afdeling Ambulante begeleiding is makkelijker. RENN4 bouwt aanzienlijke expertise op in het toeleiden van moeilijk plaatsbare jongeren op de arbeidsmarkt. RENN4 voorziet op deze wijze geheel in het nazorgtraject en kan de jongere beter volgen wanneer hij of zij naar de arbeidsmarkt uitstroomt.

5 Implementatietraject arbeidstoeleiding in de RENN4 scholen

Wat	Wie	hoe	wanneer
Het opstellen van een plan van aanpak van de school wat betreft arbeidstoeleiding	Werkgroep arbeidstoeleiding op de eigen school, samen met betrokkenen, IB en een directielid	Aan de hand van de items uit hoofdstuk 4 wordt een inventarisatielijst samengesteld. Welke van deze onderdelen is al gerealiseerd? Welke items dienen nog ontwikkeld te worden?	
De deelnemers van de schoolwerkgroep arbeidstoeleiding zijn bekend en geïnformeerd.	Lid van de bovenschoolse werkgroep Arbeidstoeleiding, Vakdocent, stagecoördinator, etc. IB en een directielid		
Aan de hand van de beginsituatie van de school wordt het implementatietraject opgesteld. Daarnaast wordt het meerjarenplan vastgesteld.	Werkgroep schooldirectie	De volgende aspecten komen aan de orde: mensen, middelen, organisatie en proces. De einddoelen en een tijdspad worden opgesteld. Het ontwikkeltraject wordt opgenomen in het jaarplan van de school	
Het implementatietraject per school start.	Schoolwerkgroep arbeidstoeleiding Directielid Begeleiding van Expertise	Het jaarplan wordt maandelijks 'behandeld'	

De werkgroep arbeidstoeleiding RENN4 blijft in het schooljaar 2009-2010 actief. De werkgroep voert de volgende taken uit:

- Transitieplan integreren in het individueel handelingsplan.
- Leerlijn arbeidstoeleiding omschrijven aan de hand van het Spinmodel in profiel 1, 2 en 3.
- Aanvullen van het 'pakket' arbeidstoeleiding voor profiel 1 en 2 in het bijzonder, maar ook voor profiel 3.
- In kaart brengen van het pakket wonen en vrije tijd in profiel 1 en 2.
- Doorontwikkelen van het stagetraject.
- Omschrijven van het begrip: competentiegericht onderwijs RENN4.

Een tweede doel van de bovenschoolse werkgroep is collegiale consultatie, uitwisselen van ervaringen, etc. Verder zijn de werkgroepleden verantwoordelijk voor het bewaken van de informatiestroom van de school naar de bovenschoolse werkgroep en van de werkgroep naar de school. De leden van de bovenschoolse werkgroep bemensen vanaf augustus 2009 de schoolwerkgroep arbeidstoeleiding binnen hun eigen school. Aan deze schoolspecifieke werkgroep kan begeleiding vanuit de afdeling Expertise gegeven worden.

Bronvermelding

- Doornenbal, J., Jonker, J., Bijstra, J., *Richting en Houvast, visie RENN4 goed cluster 4 onderwijs, Groningen 2006.*
- Rutten, M., Kalee, M., *Werknemer in opleiding, arbeidstoeleiding in het praktijkonderwijs en het voortgezet speciaal onderwijs, eindrapportage ESF 2000-2006, 's-Hertogenbosch, 2007*
- Piet Bulthuis, Bieneke Nienhuis. *Ze mogen zichzelf zijn binnen de kaders, eindrapportage Project LVG+, Groningen juni 2008*
- van Zon, W.M.T. *Kader voor Arbeidstoeleiding VSO, Context, structuur en doelen, Voorstel, Enschede, 2003*
- Nieuw Wetsvoorstel Wajong ingediend bij Tweede Kamer, 19 november 2008
- Suzanne Ceelen en Liesbeth Bierdrager. *Nederlandse taal binnen het VSO, Deelproject 10, Nederlandse taal, Groningen december 2008*
- Holwerda, M., *Arbeidstoeleiding in de onderwijszorgprofielen ; Arbeidstoeleidende trajecten, Groningen, juni 2008*
- Niek van den Berg, *Competentiegericht Onderwijs; wat is het en hoe werkt het?, Rotterdam januari 2008*